

Undervisningsaktivitet med fokus på ordförråd

Scott Trapp, Norrköpings kommun

Kirsten Stoewer, Linköpings Universitet

I den här texten ger vi ett exempel på hur modersmåls lärare skulle kunna lägga upp ett arbete med ordförråd. Syftet är att planera en grupp lektioner som underlättar för eleverna att möta nya ord flera gånger, i olika sammanhang samt att använda sig av orden på olika sätt. Aktiviteten är tänkt att utgå från delarna i kursplanen i modersmålsämnet som handlar om arbetet med ”traditioner och företeelser i områden där modersmålet talas” (Skolverket, 2022), men den kan fungera lika väl med andra typer av områden, exempelvis kopplat till ”ord och uttryck för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter” (Skolverket, 2022). En viktig del är att välja ut en text eller en berättelse som modersmåls läraren läser högt/berättar för eleverna eller som de läser själva.

Aktiviteten består av sex steg, som med fördel kan spridas ut på ett antal lektioner, beroende på tid och elevgruppen. Första steget handlar om att *planera* och välja ut ett ämne samt att välja ut ett antal *nyckelord* som är centrala för ämnet som eleverna behöver bekanta sig med för att förstå och kunna prata om ämnet. Fundera gärna över om de ord som du väljer ut är frekvent förekommande i språket och om de är på nivå ett, två eller tre (se avsnittet om ordfrekvens och nivåer i den teoretiska texten). Ett förslag är att leta upp bilder, om begreppen lämpar sig att representeras visuellt, eller fundera över vilka andra sätt som ordets betydelse kan presenteras på, för eleverna. Nästa steg handlar om att *introducera* ämnet för eleverna och att skapa en *kontext*. Därefter följer olika aktiviteter som syftar till att låta eleverna *bearbeta* och aktivt *använda* sig av orden på olika sätt och med olika modaliteter (tal och skrift), först i grupp/helklass och sedan själva. Arbetet avrundas med en reflektion, individuellt och/eller i en grupp.

1. Första steget handlar om att introducera eleverna, muntligt och/eller visuellt, till orden/begreppen som valts ut. Läraren kan till exempel ta med bilder, korta ljud-/videoklipp som representerar de valda orden/uttrycken, alternativt tänka ut hur orden kan gestaltas genom fysiska rörelser (att *promenera* till exempel). Bilderna visas för eleverna och de diskuterar bland annat om vad dessa saker kan tänkas heta, om eleverna sett dem förut, hört talas om dem eller erfarit dem. Genom att prata om begreppen på olika sätt, kan läraren bilda sig en uppfattning om eleverna förstått orden och justera sina förklaringar, be eleverna att förklara orden eller använda dem, med mera. TIPS: Eftersom modersmålsundervisning ofta genomförs

med blandade elevgrupper, till exempel årskurs 4–6 eller 7–9, eller med elever som har kommit olika långt i sin språkutveckling är det här steget viktigt för att ge alla elever samma förutsättningar och förkunskaper inför nästa moment. Att välja flera olika svårighetsgrader på orden kan göra att flera elever kan vara delaktiga.

2. Nästa moment är att ta del av en text/berättelse (antingen genom att läraren läser högt, eller att eleverna läser texten hemma) om den valda traditionen, företeelsen, platsen eller temat. OBS: Om ett språk talas i flera länder så måste modersmåsläraren tänka igenom vilken tradition/högtid som väljs. Länder där samma språk talas har inte nödvändigtvis samma traditioner eller högtider. Olika länder kan också ha olika sätt att fira samma högtid.
3. Diskussion om texten. Eleverna får möjlighet till att aktivt bearbeta och använda sig av orden genom att diskutera berättelsen/texten tillsammans i par, grupper eller helklass. Ett annat sätt att bearbeta texten är att iscensätta en rollek där klassrummet omvandlas till platsen i fråga och eleverna går runt och pratar om saker som har med platsen/företeelsen att göra, exempelvis vad som kan göras (verb) på platsen eller mat som förknippas med platsen/traditionen, hur det ser ut, vilka ljud som hörs, lukter, vilka känslor som kan förknippas med platsen, med mera. I denna fas kan läraren skriva upp orden på olika lappar och fästa dessa runt om i klassrummet. Klassrummet representerar då platsen, högtiden, eller företeelsen. När eleverna gestaltar rolleken kan de samtidigt ta hjälp av lapparna. TIPS: Ta en låda och gör ett hål på toppen. Läraren eller eleverna kan rita på lådan så att den ser ut som en bank. Då har du en ”ordbank”, men istället för pengar sparas ordlappar i den. När lektionen börjar eller slutar kan du ta fram orden från banken för att öva och få feedback på att eleverna faktiskt förstår. Sedan när eleverna har arbetat med flera ord, kan du lägga till de nya orden i ordbanken.
4. I nästa fas börjar eleverna använda orden i skrift. Läraren kan ta fram alla lappar från ordbanken och placera dem på tavlan. Eleverna ska tillsammans (med stöd av läraren) skapa sammanhängande meningar med hjälp av orden på lapparna på tavlan. TIPS: Eleverna kan antingen jobba i par med orden på tavlan eller i flera mindre grupper som arbetar samtidigt med meningar på tavlan, detta kan minska stressen hos eleverna.
5. Nu kan eleverna skriva av några meningar från tavlan för att använda i sina egna texter. En viktig poäng är att eleverna kommer att ha fått många tillfällen att bekanta sig med orden/begreppen *innan* de förväntas använda dem i skrift. Läraren måste ge tydliga instruktioner om vad ska skrivas. Behöver det finnas en mall som eleverna kan använda? En mall kan förberedas i förväg för att hjälpa elever som behöver extra stöttning. I mallen kan man exempelvis inkludera några färdiga meningar med orden från ordlistan/tavlan samt några meningar med luckor, där

eleverna själva kan fylla i ord som de har valt. TIPS: Ge alltid eleverna ett sätt att starta skrivandet av sina egna texter.

6. Det är alltid viktigt att ta tid efteråt för reflektion, för både eleverna och läraren. Eleverna kan, till exempel, reflektera efteråt, i par och/eller i helklass. Ett sätt för eleverna att reflektera är att rita en bild som har någonting att göra med högtiden, platsen, företeelsen/temat som studerats under lektionerna. Kommer de ihåg? Kan de berätta några saker för en klasskamrat? För läraren kan helklassdiskussionen vara en chans att se om eleverna har förstått eller inte.